

FUNDAMENTAL ELEMENTS FUELLING MODERN MISSION WORK

ELEMENTE FUNDAMENTALE CARE AU MOTIVAT LUCRAREA MISIONARĂ PENTECOSTALĂ MODERNĂ

MARCEL ȘAITIȘ*

ABSTRACT. Pentecostals stood out as people passionate about mission. In fact, they were considered a missionary movement *sui generis*. However, as in their very beginnings there were so many concerns with ministers, they failed to articulate their theologies of mission until late 1970s. Pentecostal theologians state that there are several elements that underlie the development of the Pentecostal movement as a missionary movement, two of them being fundamental: *the baptism of the Holy Spirit* and *the eschatological urgency*. In this paper we would like to explore these two dimensions that influenced Pentecostal missionary ministry and thus notice how baptism with the Holy Spirit and the eschatological urgency stood as fundamental motivations in their missionary work.

KEY WORDS: baptism with the Holy Spirit, Pentecostal experience, eschatological urgency, apocalyptic motivation, Pentecostal mission

Misiunea penticostală, o lucrare bazată pe experiența botezului cu Duhul Sfânt

Mișcarea penticostală este o lucrare a împuternicirii Duhului Sfânt. Experiența penticostală fundamentală se referă la botezul cu Duhul Sfânt, care își găsește originile în experimentarea Cincizecimii de către apostolii lui Isus Cristos. Pentru teologia penticostală, așezarea bazelor teologice în lucrarea experiențială a botezului cu Duhul Sfânt de la Cincizecime a constituit întotdeauna o piatră de încercare și o acuzație dură din partea teologilor protestanți și evanghelici care priveau în „ograda teologică penticostală“. De ce? În primul rând pentru că Cincizecimea nu era așezată pe învățăturile lui Isus din Evanghelia sau bazată pe cărțile teologice didactice ale Noului Testament, ci pe una dintre narațiunile lui, mai precis narațiunea din Faptele Apostolilor oferită de Luca. „Întreaga teologie penticostală este cuprinsă practic în cinci capitole“ din Fapte (2, 8, 9, 10 și 19), subliniază Bradley Truman Noel, teolog penticostal din noua generație (2007: 38). În

* MARCEL ȘAITIȘ este doctorand în teologie la Universitatea „Aurel Vlaicu“ din Arad, România. E-mail: saitis.marcel@gmail.com.

timp ce mișcarea pentecostală încerca să-și găsească o direcție teologică bazându-se pe învățătura lui Isus Cristos și pe relatările din Faptele Apostolilor, John Stott îi considera pe pentecostali imaturi teologic, arătând că și-au întemeiat teologia pe o fundație greșită: „Revelația scopului lui Dumnezeu în Scriptură ar trebui căutată mai degrabă în didactică decât în părțile sale istorice. Mai exact, ar trebui s-o căutăm în învățătura lui Isus și în predicile și scrierile apostolilor, nu în textele pur narrative din Fapte“ (Stott 2006: 8-9). A doua acuzație legată de evenimentul Cincizecimii spune că teologia pentecostală este experiențială, fapt considerat cu atât mai grav cu cât pentecostalismul s-a născut și a crescut în leagănul modernismului inspirat de Francis Bacon (Noel 2007: 50; Wolterstorff 1984: 123-124), René Descartes și Immanuel Kant și având ca deviză afirmația filozofică a lui Descartes *cogito ergo sum*, care a dus la domnia rațiunii timp de trei secole (Watson 2002; Noel 2007: 50). Or gândirea modernă are bazele așezate pe principii raționaliste, individualiste, experimentale, de cauză și efect (Grenz și Olson 1992: 20-22), pentru ea experiența fiind săracă, irelevantă, irațională pentru determinarea adevăratei teologii creștine (Noel 2007: 38). Cu toate că astfel de acuzații din partea altor tradiții creștine au venit în mod nedrept și este, conform lui Grant McClung (1994: 13), „piatra de moară“ a pentecostalilor, ei au reușit să facă din experiența botezului cu Duhul Sfânt temelia pe care și-au așezat întreaga teologie.

Teologia pentecostală nu se bazează, însă, doar pe experiență, ci experiența este încadrată și dovedită de Sfânta Scriptură. Pe drept numiți de cercetători „oamenii Cărții“ (Pomerville 1982: 352), experiența pentecostalilor se leagă de citirea Sfințelor Scripturi. Pomerville, misiolog al Assemblies of God, subliniază că,

în timp ce unii pun la îndoială folosirea Scripturii și hermeneutica acestora, pentecostalii caută să fie conduși de Scriptură și de Duh în eforturile lor misionare. Manualul lor pentru strategia misionară se rezumă adesea la cartea Faptelor. (Pomerville 2006: 79)

Grant McClung preia sintagma „oamenii Cărții“ și o dezvoltă în mai multe articole, corectând totodată perspectiva eronată a celor din afara mișcării despre comunitățile pentecostal-carismatice, care le numesc „mișcări ale limbilor“ sau „mișcări ale Duhului“, și care astfel acuză pentecostalismul că nu are un biblicism și o cristologie fermă (McClung 1994: 11). Pentru McClung, misiunea este în mod intențional biblică și teologică (McClung 1994: 13-14).

Totodată, în cartea *In the Days of Caesar*, Amos Yong definește pentecostalismul clasic prin prisma a câtorva elemente care au reprezentat tușe vizibile în primii treizeci de ani ai dezvoltării mișcării, și care s-au păstrat chiar dacă au fost oarecum diluate de contextele culturale și de intervențiile ulterioare ale lucrării carismatice și neo-carismatice: chemarea afară și

separatismul, primitivismul și restauraționismul, sfințenia și perfecționismul, apocalipticismul și mileniarismul, biblicismul și literalismul (Yong 2010: 27-28). Dintre aceste caracteristici, una este fundamental legată de botezul cu Duhul Sfânt din Faptele Apostolilor, considerând că în secolul al XX-lea Dumnezeu a replicat acest model în rândul creștinilor. Este vorba despre *restauraționism*, care afirmă că Biserica și lucrarea pentecostală sunt în legătură directă cu Biserica timpurie și apostolică, iar evenimentul Cincizecimii a fost replicat de Dumnezeu în secolul XX atât în Azusa Street, cât și în celelalte locuri din lume unde a izbucnit Cincizecimea. După Steven Land, dintre cele cinci elemente ale Evangheliei depline restaurate în Biserica Pentecostală, unul este legat de *Isus Botezătorul cu Duhul Sfânt*, ceea ce subliniază botezul cu Duhul Sfânt ca putere pentru evanghelizare în zilele de pe urmă (Land 2010: 46).

Istoricul pentecostal Cecil M. Robeck, Jr. trasează o asemănare între protestanți și pentecostali în articolul "Cooperation and the Promotion of Unity: A Pentecostal Perspective". Robeck subliniază că una dintre caracteristicile dominante ce a influențat gândirea misiologică pentecostală a fost accentul pentecostalilor pe Duhul Sfânt (Robeck 2009: 292-293). Pentecostalii insistă că oamenii trebuie să fie „botezați cu Duhul Sfânt” imediat după regenerare și că acest botez îi echipează cu putere de mărturisire (Fapte 1:8), fiind însoțit de diferite dovezi, printre care ca semn inițial este vorbirea în limbi (Fapte 2:4). Ei insistă, de asemenea, că Duhul Sfânt continuă să împartă daruri sau carisme celor pe care-i alege (1 Corinteni 12:8-10), indiferent de vârstă, gen, rasă, etnie, culoare, clasă socială sau educație (Robeck 2009: 292). Având această „echipare”, creștinul pentecostal caută sensul scopului său și-l găsește în lucrarea misionară. Deviza lui este „slujirea altora”, salvarea oamenilor de la moarte veșnică (Robeck 2009: 292-293).

Thomas Zimmerman, președinte al *Assemblies of God* timp de zece ani în dificila perioadă a anilor '60-'70, amintește în articolul "The Reason for the Rise of the Pentecostal Movement" (Zimmerman 2006: 89-96) despre Cincizecimea pentecostală de dinainte de trezirea din Azusa Street. La Colegiul Betel din Topeka, Kansas, în jur de patruzeci de studenți s-au adunat la studierea Scripturii, și în special a cărții Faptele Apostolilor, convenind că vorbirea în limbi este semnul inițial al botezului cu Duhul Sfânt. S-au rugat apoi, convingși că le-a vorbit Cuvântul lui Dumnezeu, și au început să experimenteze botezul cu Duhul Sfânt, lansând astfel mișcarea pentecostală modernă (Zimmerman 2006: 92). Allan H. Anderson susține și el această poziție, subliniind în articolul "Towards a Pentecostal Missiology" că „misiunea pentecostală se înrădăcinează în convingerea că Duhul Sfânt este puterea motivatoare din spatele tuturor celorlalte activități” (Anderson 1998: 1).

Byron D. Klaus consideră că la Cincizecime Dumnezeu i-a împuternicit prin Duhul Sfânt pe ucenicii lui Isus Cristos să continue misiunea pe care Cristos a început-o sub autoritatea Duhului în viața pământească. Lor le-a încredințat această misiune și prin ea trebuia ei să binecuvânteze toate națiunile pământului (Genesa 12:3) cu Vestea bună a Evangheliei, în scopul reconcilierii tuturor oamenilor cu Dumnezeu prin Isus Cristos (Klaus 1994: 585). Declararea veștii bune este lansată în proclamarea și lucrarea lui Isus Cristos (Luca 4:18-20), iar Cincizecimea ne asigură că misiunea lui Cristos continuă intactă și trebuie dusă mai departe de ucenici sub conducerea Duhului Sfânt (Klaus 1994: 585). Walter Kaiser trasează în articolul "Israel's Missionary Call" ideea împuternicirii Bisericii pentru misiune de către Duhul Sfânt, căutând rădăcinile chemării lui Israel din primul legământ, de la Sinai, când li s-a dat și Legea, chemare la a fi un popor de preoți mijlocitori pentru toate națiunile (Kaiser 2009: 41-51). Această „chemare misionară de a fi mijlocitori“, susține Kaiser, o vedem apoi în împuternicirea lui Cristos de către Duhul Sfânt (Luca 4:18-19), care reprezintă reflecția promisiunii mesianice din Isaia 61:1-3 aplicată nu doar lui Cristos, ci și Bisericii Sale la Cincizecime. Urmașii Lui sunt chemați într-un nou legământ, drept continuatori ai lucrării evreilor și a lui Cristos și „ca popor de preoți și mijlocitori înaintea lui Dumnezeu pentru reconcilierea umanității cu El“ (Kaiser 2009: 41-51).

Primul teolog pentecostal care construiește o misiologie pornind de la Cincizecime este Paul A. Pomerville, care arată că „principala motivație pentru misiunea bisericii timpurii este botezul cu Duhul Sfânt găsit din scrierile lucane, și în special din Faptele Apostolilor, iar nu Marea Trimitere din Matei 28:18-20, pe care o accentuează evanghelicii“ (Pomerville 1987: 95). Continuând ideea în *Introduction to Mission: an independent-study textbook*, Pomerville afirmă că „Duhul Sfânt revărsat la Cincizecime este un Duh misionar, iar biserica umplută cu Duhul este o comunitate misionară prin natură“ (Pomerville 1987: 95). Având la bază această experiență fundamentală pentru pentecostali, mișcarea pentecostală nu doar că a dus la creșterea relativ rapidă a Bisericii, dar a și „atins o seamă de frontiere culturale în aventura sa misionară“ (Pomerville 1985: 19).

Experiența este o „întâlnire cu Duhul“, care transformă viața și misiunea oamenilor, așezându-i în misiunea lui Dumnezeu. Byron Klaus o numește „întâlnire autentică cu Dumnezeu, care va produce un impact emoțional puternic“ (Klaus 1994: 581). Ea transformă viața credinciosului pentecostal, dând naștere la ceea ce Grant McClung numește o teologie „în flăcări“ (McClung 2006: 78). Menționând o întâmplare din viața lui David J. du Plessis, relatată în capitolul 21 al autobiografiei *A Man Called Mr. Pentecost*, McClung amintește despre întâlnirea acestuia din anul 1956 cu lideri

ecumenici veniți din toată America, la finalul căreia, după ce du Plessis a ținut câteva discursuri înflăcărate, cineva l-a întrebat:

Domnule Du Plessis, care este diferența dintre noi și voi? Cităm aceeași Scriptură, dar când tu rostești cuvintele, sună foarte diferit. Spui aceleași lucruri ca noi, dar implicațiile par mai adânci prin felul în care le spui. Nu ai spus nimic diferit de ceea ce spunem noi, și totuși pare foarte diferit.

Răspunzând dilemei, du Plessis arăta „diferența semnificativă“ din teologia penticostală astfel:

Domnilor, comparațiile sunt rele, și nu aș vrea ca cineva să se simtă rănit în orgoliu, dar, din ce am văzut, adevărul vostru este de gheață, iar al meu de foc. (McClung 2006: 77-78)

Experiența penticostală, constând în botezul cu Duhul Sfânt, transformă oamenii simpli în adevărați „eroi ai credinței“. Paul van der Laan îl consideră „combustibilul“ pentru deplasarea individului sau a comunităților spre câmpul de misiune. Penticostalii își folosesc darurile spirituale, carismele pe care le dă Duhul Sfânt, spre a sluji altora (van der Laan 2011: 47-50).

Așadar, mișcarea penticostală ca lucrare misionară are la bază împuternicirea Duhului, care vine din botezul cu Duhul Sfânt, este legată de evenimentul Cincizecimii, iar în perioada contemporană atât de Azusa Street din California, cât și de diferite izbucniri ale Duhului Sfânt în diferite părți ale globului. Allan Anderson remarcă fenomenul trezirilor penticostale în masă din emisfera sudică, și în special din Africa anii 1910-1940, și observă că într-un context în care misionarii creștini erau puțini și neadaptați realităților din teren, în care Influenza din 1918 ucidea mii de oameni, în care lipsea medicina tradițională și africanii apelau la vraci și șamani, Duhul Sfânt a ridicat oameni simpli și i-a împuternicit să schimbe fața națiunilor (Anderson 1998: 41-42). Dumnezeu nu a avut nevoie de misionari cu diplomă și de specialiști, ci de oameni dedicați, chiar dacă erau simpli, iar marile treziri din Aladura și Kimanguism, din Madagascar și din alte părți au avut loc datorită eforturilor neobosite ale unor bărbați obișnuiți, laici, și ale femeilor cu daruri carismatice, care au slujit la evanghelizări prin vindecări supranaturale și lucrări profetice, fără a fi îngărdite de evanghelistul și protestantismul vestic (Anderson 1998: 41). McClung numește această acțiune misionară împuternicită de Duhul „teologie penticostală în mișcare“ (McClung 2006: 78).

Misiunea penticostală, o mișcare motivată de urgența escatologică

Există o legătură foarte strânsă între botezul cu Duhul Sfânt, escatologia penticostală și misiune. Toate cele trei elemente se întâlnesc în cadrul

evenimentului Cincizecimii. Primele două sunt o motivație puternică pentru misiunea mondială.

Byron Klaus ia în considerare două elemente esențiale legate de fenomenul escatologic pentecostal de la începutul secolului XX. Primul este promisiunea revenirii Domnului Isus Cristos, făcută de El ucenicilor care-l priveau înălțându-se (Ioan 14:2), promisiune întărită de îngeri în Fapte 1:11 (Klaus 1994: 582). Al doilea element pe care pentecostalismul timpuriu al secolului XX îl leagă de fenomenul escatologic este promisiunea făcută în Ioel 2:31 cu privire la zilele din urmă (Klaus 1994: 584). Profetia lui Ioel promitea „ploaie timpurie“ și „ploaie târzie“ (2:23), iar ei au înțeles că, dacă Biserica timpurie din vremea lui Isus Cristos reprezenta „ploaia timpurie“ (Cincizecimea), mișcarea pentecostală născută de Duhul Sfânt în secolul XX reprezenta „ploaia târzie“ revărsată de Dumnezeu peste pământ. Acest lucru îi situa istoric într-un moment critic. Ei tocmai trăiau zilele revărsării Duhului, adică ultimele zile de dinainte de revenirea iminentă a lui Isus Cristos, Regele care a promis că revine. Nu mai era timp de pierdut. Secerișul trebuia strâns de pe „câmpul lumii“. Ucenicii primiseră putere să strângă snopi din toate națiunile pământului, deci trebuia să intre în secerișul Domnului și să-i strângă. Astfel, mentalitatea „ultimelor zile“ s-a întipărit puternic în pentecostalismul primelor decade ale secolului XX (Klaus 1994: 584).

Cecil Robeck subliniază incoerența și lipsa de unitate dintre pentecostali și protestanții evanghelici, alături de alte grupări în secolul XX, care au încercat să formeze o mișcare ecumenică în măsură să răspundă la provocările și nevoile din întreaga lume prin prisma misiunii. În articolul „Cooperation and the Promotion of Unity“, Robeck observă că pentecostalii nu erau preocupați de acest lucru, fiind prea motivați să evanghelizeze lumea, chiar dacă deseori au făcut-o printr-un evangheliism agresiv, necooperant nici măcar cu autoritățile din teritoriul misionar, naivitatea lor expunându-i astfel violenței locale (Robeck 2009: 294-297; McGee 1986). Ca urmare, atenția lor se îndrepta exclusiv spre chemarea la mântuire a celor pierduți, și mergeau să le vestească Evanghelia în toată lumea, în puterea Duhului Sfânt, care este conducătorul Bisericii și al misiunii pe pământ la sfârșitul veacurilor (Robeck 2009: 293).

Această „urgență escatologică“ „a împins mișcarea pentecostală spre mobilizarea evanghelică globală“ (Kärkkäinen 2000: 36). În cartea *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom*, Steven Land scanează pentecostalismul timpuriu al secolului XX sub toate aspectele spiritualității și pune în relief, printre alte caracteristici, urgența escatologică evidentă în toate bisericile pentecostale, care „aducea realitatea Împărăției lui Dumnezeu în mijlocul credincioșilor, creând sentimentul de urgență și de zel spiritual pentru evangheliism, venit din Ioel 2“ (Land 2010: 63). Metafora majoră

pentru biserica ultimului secol era „Mireasa“ care-și așteaptă Mirele, adică pe Cristos, și se pregătește pentru venirea Lui la nuntă: „Mireasa trebuie să se pregătească pentru Mire. Cei pierduți trebuie aduși în *arca salvării* (referire la arca lui Noe, în care a fost salvată doar familia acestuia, *n.n.*) înainte de Marele Necaz“ (Land 2010: 52), escatologie ancorată în principiile dispensaționaliste care-i dădeau putere enormă de a se mobiliza pentru lucrare (van der Laan 2011: 49).

În primii ani ai trezirii pentecostale, Douglas Petersen ne relatează entuziasmul de care dădeau dovadă primii lideri, care credeau că darul limbilor (glosolalia) este un semn clar că Evanghelia va putea fi vestită în diferite limbi ale lumii, ca împuternicire a Duhului Sfânt, fără a mai fi necesară învățarea grea, lungă și costisitoare a acelor limbi (Petersen 1996: 9-12; McGee 1993: 41-56). Așa se putea finaliza lucrarea de evanghelizare a lumii înainte de iminenta venire a lui Cristos. Din păcate, după câteva încercări făcute în diferite contexte din Asia, misionarii americani și europeni au constatat că limbile pe care le-au primit de la Duhul Sfânt îi puteau ajuta să-și întrețină entuziasmul în lucrarea misionară, însă nu îi ajutau, decât excepțional, în predicarea Evangheliei, așadar povara învățării limbilor a rămas (McGee 1993: 41-56).

Legătura dintre botezul cu Duhul Sfânt, urgența escatologică și acțiunea misionară este foarte bine subliniată în pentecostalismul timpuriu de către Grant McClung Jr., în articolul “Try to get people saved: Azusa «Street Missiology»” (McClung 2012: 1-21). McClung face referire la trezirea din Azusa Street din anul 1906 și la lucrarea misionară locală și mondială, analizând mesajul păstorului pentecostal William J. Seymour rostit în fața congregației sale și care sublinia legătura dintre botezul cu Duhul Sfânt ca experiență pentecostală și sarcina misionară a Bisericii (McClung 2012: 3-4). Seymour s-a adresat congregației cu ocazia unui timp de rugăciune și evanghelizare îndemnând: „Acum, să nu plecați de la această întâlnire și să vorbiți despre limbi, ci faceți tot ce puteți ca să salvați oameni“ (Frodsham 1946: 38). McClung vede în aceste cuvinte o paradigmă sau un cadru de lucru al pentecostalismului timpuriu ca mișcare misionară. Practic, chiar fără să conștientizeze acest lucru, Seymour construiește o misiologie pentecostală axată pe următorii trei factori: escatologie – experiență – evangheliism. În inima misiologiei pentecostale timpurii stă experiența cu Duhul Sfânt. Ceea ce rezultă este fervoare, pasiune și împuternicire pentru mărturisirea Evangheliei în vederea mântuirii oamenilor pierduți, aflați departe de Dumnezeu (McGrant 2012: 3). Astfel, Azusa Street a devenit cunoscută peste tot în lume datorită sutelor de misionari care au plecat spre toate colțurile pământului. Allan H. Anderson înregistrează faptul că în 1916, la zece ani de la aprinderea flăcării pentecostale în Azusa Street, misionarii din nordul

global (vestul misionar) se răspândiseră deja în cel puțin 42 de națiuni din afara Americii de Nord și a Europei (Anderson 2012: 12).

Escatologia este, deci, un reper esențial pentru misiunea penticostală din toate tradițiile culturale, iar McGrant arată că ea oferă misiunii dinamism pentru “câmpul misionar, cât și entuziasm pentru îndeplinirea mandatului încredințat de Cristos (vezi McClung 2012: 14-15). Citându-l pe Stanley Frodsham, unul dintre pionierii „Celei de-a doua Ploi Târzii“, Byron Klaus subliniază legătura dintre așteptarea escatologică a revenirii lui Cristos și eforturile evanghelice:

Timpul este scurt; venirea Domului este aproape; oportunitățile de evanghelizare pe care le avem acum nu vor ține mult. Mulțumim lui Dumnezeu pentru marea revărsare a Duhului Său din aceste ultime zile. Focul încă arde,... până în acea zi fericită când Domnul Isus Cristos va coborî din Cer și-și va lua Biserica cu El pentru totdeauna. (Klaus 1994: 594)

O carte semnificativă pentru înțelegerea „temei urgenței escatologice“ este *The Everlasting Gospel*, scrisă de William Faupel în anul 1996. În cuprinsul cărții, Faupel subliniază că a doua venire a lui Cristos este preocuparea centrală a mesajului penticostal (1996: 20-21), iar una dintre componentele viziunii lui apocaliptice este mila, compasiunea pentru cei pierduți. Mesajul trebuie să-și găsească rădăcinile în Cel crucificat și să fie legată de cei pierduți. Compasiunea trebuie să miște credinciosul spre lume și să atragă lumea în sfera răscumpărării. Mulțumirea privește în continuu la Dumnezeu; compasiunea privește cu drag la cei pierduți; compasiunea trebuie să-l salveze pe credinciosul penticostal „de o inimă dură și insensibilă“; compasiunea cântă: „Salvează pe cei ce pier..., ai grijă de cei ce mor“ (Faupel 1996: 20-21).

Mișcarea penticostală este o mișcare escatologică împlinită de Duhul de la începuturile ei, și așa ar trebui să rămână. Din păcate, dat fiind amestecul cu alte tradiții, care i-a influențat teologia, discursul escatologic s-a diminuat sau chiar s-a șters în anumite comunități penticostale (Lewis 2021).

Concluzii

Biserica penticostală trece printr-o perioadă de așezare teologică și de consolidare. Puternica forță misionară de altădată și-a mai pierdut parcă din suflu și pasiune, situația lumii s-a schimbat, și la fel ideologiile. În aceste noi contexte din lumea globalizată, biserica penticostală este chemată să păstreze spiritul misionar nealterat, să-l aprindă mai tare. În acest scop, penticostalii sunt chemați să reevalueze elementele care le alimentează escatologia (botezul cu Duhul Sfânt, conștientizarea ploii târzii, dorul după Mirele ce revine ca rege, și chiar principiile premileniste), ca ele să transforme urgența

escatologică în combustibilul ce va propulsa Biserica în afara „zidurilor“ pentru a duce Evanghelia în toată lumea.

Bibliografie

- Anderson AH (1998) *Towards a Pentecostal Missiology*. Birmingham: School of Mission.
- Anderson AH (2012) The Emergence of a Multidimensional Global Missionary Movement: A Historical Review. În Wonsuk M (ed) *Pentecostal Mission and Global Christianity*, volumul 20: 10-25. Oxford: Regnum Books.
- Descartes R (1998) *Discourse on the Method și Principles of Philosophy*. Fourth Edition. Indianapolis, IN: Hackett.
- Descartes R (2017) *Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Du Plessis DJ (1977) *A Man Called Mr. Pentecost*. New South Wales: Bridge Publishing.
- Faupel DW (1996) *The Everlasting Gospel: The Significance of Eschatology in the Development of Pentecostal Thought*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Frodsham SH (1946) *With Signs Following: The Story of the Latter-Day Pentecostal Revival*. Springfield, MI: Gospel Publishing House.
- Grenz SJ, Olson RE (1992) *20th Century Theology: God & the World in a Transitional Age*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Hampshire S (1956) *The Age of Reason: Seventeenth Century Philosophers*. New York, NY: New American Library.
- Kaiser WC (2009) Israel's Missionary Call. În Hawthorne SC și Winter RD (eds) *Perspectives on the World Christian Movement*, 41-51. Fourth Edition. Pasadena, CA: Institute of International Studies.
- Kant I (2009) *Fundamental Principles of the Metaphysics of Morals: With Biographical Introduction*. Overland Park, KS: Digireads Publishing.
- Kant I (2016) *Critique of Pure Reason*. Toronto: Aegitas.
- Kärkkäinen V-M (2000) Truth on Fire: Pentecostal Theology of Mission and the Challenges of a New Millenium. *AJPS* 3(1): 33-60.
- Klaus BD (1994) The Mission of the Church. În Horton SM (ed) *Systematic Theology: A Pentecostal Perspective*, 567-595. Springfield, MI: Logion Press.
- Land SJ (2010) *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom*. Cleveland, OH: CPT Press.
- McClung G (1994) Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century. *Pneuma* 16(1): 11-21.
- McClung G (2006) *Azusa Street & Beyond*. Gainesville, FL: Bridge-Logos.

- McClung G (2012) Try to get People Saved: Azusa “Street Missiology”. În McClung G (ed) *Azusa Street & Beyond*, 1-21. Gainesville, FL: Bridge-Logos.
- McGee GB (1986) *This Gospel Shall Be Preached: A History and Theology of Assemblies of God Foreign Missions to 1959*, volumul 1. Springfield, MI: Gospel Publishing.
- McGee GB (1993) Pentecostal and Charismatic Missions. În Phillips JM și Coote RT (eds) *Toward the Twenty-First Century in Christian Mission: Essays in Honor of Gerald H. Anderson*, 41-56. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Noel BT (2007) *Pentecostal and Postmodernism Hermeneutics: Comparisons and Contemporary Impact*. Teză de Doctorat în teologie penticostală. Pretoria: University of South Africa.
- Petersen D (1996) *Not by Might, Nor by Power: A Pentecostal Theology of Social Concern in Latin America*. Oxford: Regnum.
- Pomerville PA (1982) *Pentecostalism and Missions: Distortion or Correction?* Pasadena, CA: Fuller School of Intercultural Studies.
- Pomerville PA (1985) *The Third Force in Missions: A Pentecostal Contribution to Contemporary Mission Theology*. Peabody, MA: Hendrickson.
- Pomerville PA (1987) *Introduction to Missions: an independent-study textbook*. Irving, TX: ICI University Press.
- Robeck CM (2009) Cooperation and the Promotion of Unity: A Pentecostal Perspective. În Kerr DA și Ross KR (eds) *Edinburgh 2010: Mission Then and Now*, 290-305. Oxford: Regnum.
- Stott J (2006) *The Baptism and Fullness of the Holy Spirit*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Van der Laan PN (2011) Dynamics in Pentecostal Mission: A Dutch Perspective. *International Review of Mission* 75(297): 47-50.
- Watson RA (2002) *Cogito ergo sum. The life of René Descartes*. Boston, MA: David R. Godine.
- Wolterstorff N (1984) *Reason with the Bounds of Religion*. Second Edition. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Yong A (2010) *In the Days of Caesar: Pentecostalism and Political Theology*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Zimmerman TF (2006) The Reason for the Rise of the Pentecostal Movement. În McClung G (ed) *Azusa Street & Beyond*, 89-96. Gainesville, FL: Bridge-Logos.

Surse Internet

- Lewis PW (2021) Reflection of a Hundred Years of Pentecostal Theology. *Cyberjournal for Pentecostal-Charismatic Research*.
<http://www.pctii.org/cyberj/cyberj12/lewis.html>. Accesat la 28.01.2022.